DRUKWINKEL
PETER VAN OOSTERHOUT
molenstraat 60 5751 le deurne - tel. 04930-15828

D'n Uytbeyndel

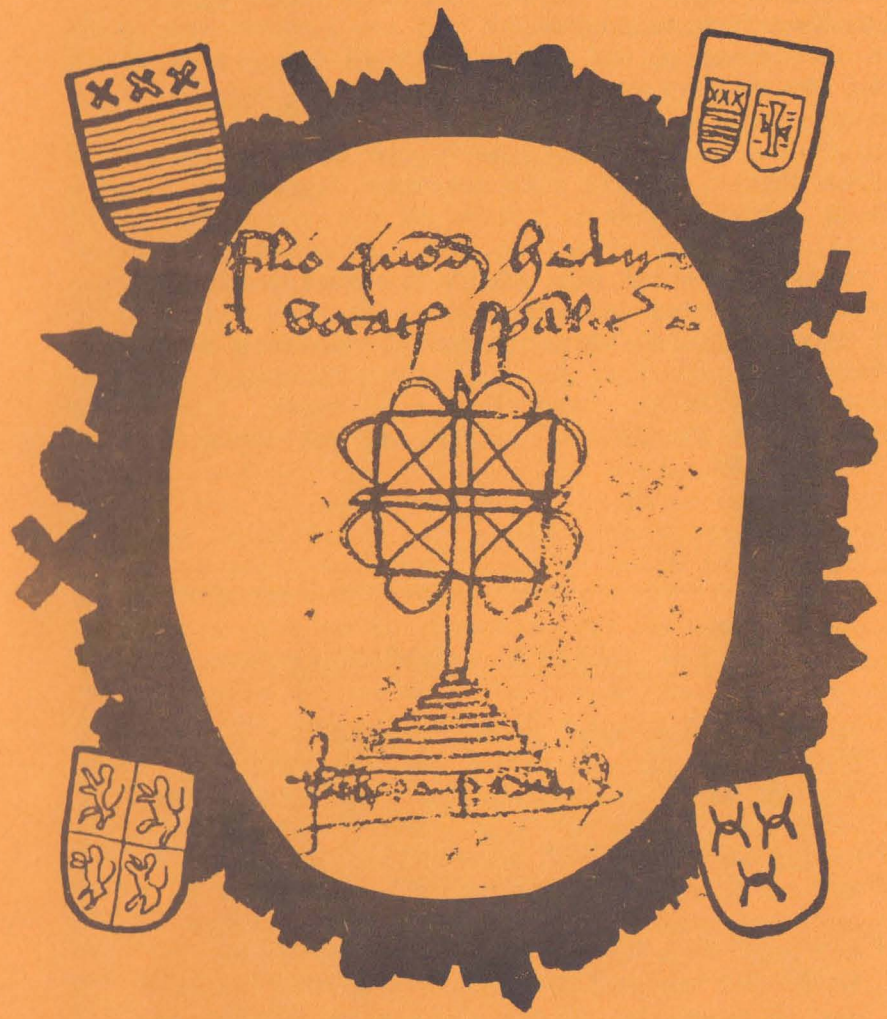

HEEMKUNDEKRINGEN "DE VONDER" & "H.N. OUWERLING"

NUMMER 15 (VOORJAAR 1988)

NUMMER 15 (VOORJAAR 1988)

'D'n Uytbeyndel' is een uitgave van de gezamenlijke heemkundekringen 'De Vonder' te Asten-Someren en 'H.N.Ouwerling te Deurne.
Een abonnement op dit tijdschrift is inbegrepen in het lidmaatschap van een van die verenigingen.
Men kan zich evenwel ook alleen op het blad abonneren. Dat kost dan f 15,-- per jaar exklusief verzendkosten. U kunt zich daarvoor opgeven bij een van de secretariaten.

De redaktie bestaat uit: Karel Brüsewitz, Wiro van Heugten, Hans van de Laarschot en Jan van Ooij.
Het typewerk wordt verzorgd door Bernadette van der Vlies.
Stuur uw artikelen, commentaar e.d. naar:
Derpsestraat 15, 5751 KA DEURNE, of Wolfsberg 26, 5721 HT ASTEN.

BIJ HET OMSLAG

In West-Europa komt na de 13e eeuw het instituut van de notarissen op. De bekrachtiging van hun akten geschiedde niet door middel van een zegel, zoals bij schepenakten e.d. gebruikelijk was, maar met een getekend notarismerk. Het op de voorkant afgebeelde notarismerk is van (priester-)notaris Theodoricus Onstaden. Het komt voor op een akte van 11 september 1420 (oud archief Deurne). Theodoricus Onstaden is vermoedelijk een lid van de familie van Ostade, die haar oorsprong heeft in Asten.

VREEMD GELD IN OMLOOP TE ASTEN

De eerste muntwet van het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden trad op 28 september 1816 in werking.
Basis van het nieuwe stelsel bleef de gulden van de vroegere republiek, met echter wel een nieuwe onderverdeling namelijk i.p.v. stuivers en duiten: 100 centen.
Vanaf 1828 waren van de overal in omloop en nog van waarde zijnde vroegere betaalmiddelen in principe alleen de nieuwe cent en halve cent nog wettig.
Vóór 1828 was er van enige orde dus eigenlijk geen sprake en kon men, mits de waarde werd (h)erkend, ook nog met een oude muntsoort, maar ook met buitenlands geld z'n gang gaan.
Toch probeerde de overheid een en ander te begeleiden en streefde men naar eenheid van het stelsel.
Zo kwam het dat de vrederechter in Asten op vraagstelling van de officier van justitie te Eindhoven, over het in omloop zijn van vreemd geld in Asten in 1820 en 1823, tot navolgende verklaringen kwam.
In 1820, 4 jaar na de invoering van de cent, komen in Asten koperen Pruisische munten voor, genaamd: Heller (= een kleine Duitse munt ter waarde van een halve penning; bis auf den letzten Heller = tot de laatste cent").
Na een onderzoek naar de oorsprong van het voorkomen in Asten komt de vrederechter tot de conclusie dat met deze munten werd geleurd door een zekere Antony Bollen uit Meijel. In zijn munthandeltje werd hij bijgestaan door enige "in koperwerk handel drijvende personen, genaamd teuten".
De vrederechter veronderstelt, dat de munten, die "in het Pruisische worden gefabriceerd" ook alle schijn van valsheid" hebben.
Bij zijn onderzoek is tevens gebleken, dat verscheidene op Keulen handeldrijvende boterkooplieden "uit deze environs" de munt met honderden ponden "bij hun retour"

dit rijk invoeren, aangespoord door de aanzienlijke winst, die op de munt "gedaan werd".
Een van deze kooplieden is Antony Bluijssen, boterkoopman te Asten.
De vrederechter schrijft de officier in 1823, dat hij "alle mogelijke onderzoek opzichtens (een andere) vreemde munt" heeft gedaan. Kleine duitjes noemt hij ze, en de informatie is "van goede hand" gekomen.
Deze betaalmiddelen worden volgens zijn zegsman in Frankfurt gemunt en komen eveneens in Asten terecht via Antony Bluijssen, koopman aldaar, die "sedert meer dan drie jaren zeer veel in die munt gehandeld heeft".
Bluijssen had, toen de cent werd ingevoerd, "een goede partij van die duitjes onderweg", had zelfs nog een grote partij te Rotterdam in commissie, omdat het voor hem te moeilijk bleek de vreemde muntsoort in deze omgeving in omloop te brengen.
Concluderende stelt de vrederechter, dat hij van mening is dat Bluijssen "alhier daarvan geen misdadig fabriek heeft" d.w.z. geen aandeel heeft in de aanmaak er van.
Na 1828 moet het ook voor Bluijssen moeilijk zijn geweest de buitenlandse munten in Asten aan de man te brengen.

R.J. Jansen.

Bron: archief vrederechter, correspondentieregisters, 1815-1838; B. van Beek e.o.; klinkende munt; geschiedenis en het geld.

VOLKSMUZIEK IN ONZE STREEK - XV

Wie kent er niet het lied van "Den vaderlandschen drank"?
Degenen onder U, die vroeger ooit bij een zangkoor waren, zullen dit beamen.
Daar werd dit lied met "Caecilia" of op ander feestavonden altijd gezongen, dat was een soort traditie.
Ook bij de z.g. "Liederentafels" (Mensen die in een cafe samen kwamen en dan gezamelijk meerstemmige liederen zongen) was dit een geliefd lied.
In "Den Vlaamschen Zanger" deel 1, staat dit lied vermeld als "Mits Mats" pag. 54.
Bij anderen is het lied weer bekend als: "Te Hasselt langs die baan".
De onderstaande versie werd bij ons vroeger op het zangkoor meermalen gezongen, tot vreugde en vermaak van zangers en toehoorders.
Maar wat let ons om deze oude traditie te laten herleven?
Hier is het lied.
De rest is aan U geachte lezer.

Jan van Ooij.

DEN VADERLANDSCHEN DRANK.

Algemeen bekend - vaak gezongen op feestavonden.

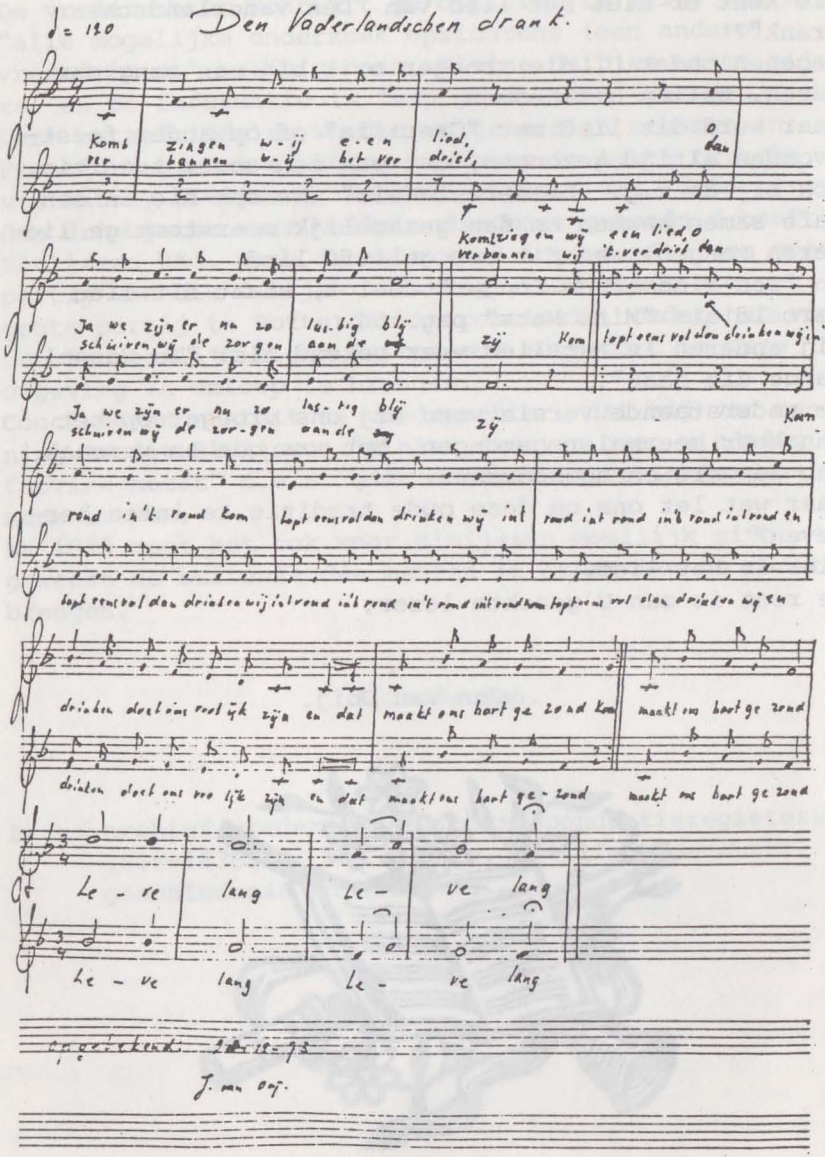

DEN VADERLANDSCHEN DRANK

Komt zingen wij een lied, (komt zingen wij een lied,)
O ja, we zijn er nu zo lustig blij.
Verbannen wij 't verdriet, (verbannen wij 't verdriet,)
dan schuiven wij de zorgen aan de zij.
Kom tapt eens vol dan drinken wij in 't rond, in 't rond,
(kom tapt eens vol dan drinken wij)
Kom tapt eens vol dan drinken wij in 't rond 4x.
(kom tapt eens vol dan drinken wij in 't rond 4x.)
En drinken doet ons vrolijk zijn en dat maakt ons hart gezond. 2x.

Komt zien wij langs die baan, (komt zien wij langs die baan,)
het is des zomers in het feestgetij.
Een heilig huisje staan, (een heilig huisje staan,)
O ja, dat gaan wij zeker nooit voorbij.
Kom droog het zweet van neus en kin maar af, maar af
(kom droog het zweet van neus en kin)
Kom droog het zweet van neus en kin maar af 4x.
(kom droog het zweet van neus en kin maar af 4x).
En het meisje moet de kelder in, gaan tappen op een draf. 2x.

't Is kermis in ons land, ('t is kermis in ons land,)
O ja, het bier vermeerdert onze vreugd.
Men neemt zijn glas ter hand, (men neemt zijn glas ter hand)
Komt laat ons vrolijk zijn in eer en deugd.
Het meisje vindt in 't dansen geen plezier, plezier,
(het meisje vindt in 't dansen geen)
het meisje vindt in 't dansen geen plezier 4x.
(het meisje vindt in 't dansen geen plezier 4x.)
Als zij niet tussen beide krijgt een glaasje suikerbier 2x.

Een glaasje gerstenat, (een glaasje gerstenat,)
O ja, het bier dat wierd gezond beschouwd.
Doch als men 't immer had, (doch als men 't immer had,)
dan wierden wij wel honderd jaren oud.
Het fonkelt en het parelt in 't glas, in 't glas,
(het fonkelt en het parelt in 't)
Het fonkelt en het parelt in 't glas 4x.
(het fonkelt en het parelt in 't glas 4x.).
en 't scheen zo lekker naar omhoog, alsof 't
champagne was. 2x.

Zijn wij wat bleu van aard, (zijn wij wat bleu van aard,)
O ja, het bier, dat steekt ons hart in brand.
En zijn wij onvervaard, (en zijn wij onvervaard)
dan vragen wij al naar haar hand.
Dan zegt zij eindelijk het woord van ja, van ja,
(dan zegt zij eindelijk het woord)
Dan zegt zij eindelijk het woord van ja, 4x.
(dan zegt zij eindelijk het woord van ja 4x).
Ons hart dat klopt zeer wonderbaar en de bruiloft is
weldra. 2x.

Roemt Frankrijk op zijn wijn, (roemt Frankrijk op zijn
(wijn,)
O ja, wij houden ons maar aan het bier.
De Moezel en de Rijn, (de Moezel en de Rijn)
Die geven ons geen vreugde of plezier.
Wij houden het met den vaderlandschen drank,'schen drank
(wij houden het met den vaderland-)
Wij houden het met den vaderlandschen drank,-schen
drank 3x.
(wij houden het met den vaderlandschen drank 4x).
En zingen wij uit volle borst, viva zij leve lang. 2x.
Leve lang ..... leve lang.

AKKERTOPONIEMEN IN VLIERDEN

Akker betekende oorspronkelijk het gemeenschappelijk bouwland bij een nederzetting.
In allerlei varianten komt deze betekenis naar voren zoals bv. de gemene akkers, de dorpsakkers met als oudere aanduidingen: in die ecker, d'eckers, op d'eckers, die gemeyn ecker etc.
Men moet hier dus denken aan akkercomplexen, hetgeen nog eens benadrukt wordt in die combinaties, waar het eerste lid van de uitdrukking bestaat uit een gehuchtnaam bv. de Baarschotse akkers, de Hertsbergse akkers, de Hoefakkers, de Beersdonkakker, de Erpendonkse akkers.
Veel jonger is de betekenis van akker als een afzonderlijk bouwlandperceel, waarbij de uitdrukking gevormd wordt door een bepalend bestanddeel + akker, waarbij het eerste lid kan duiden op bezit, ligging, vorm, begroeiing, bodemgesteldheid en het akkerprodukt zelf, bv. Nelenakker, de akker over de straat, de ronde akker, de Bremakker, de Zandakker, de Moutakker e.d.!
Wanneer men de inventarisatielijst wat nader bekijkt, vallen eigenlijk 4 categorieën akker-aanduidingen op nl.

* de akkertoponiemen waarbij het element akker voorop staat en gevolgd wordt door een bepaalde plaatsbepaling of persoonsnaam;
* het woord akker voorafgegaan door een of meer bijvoegelijke naamwoorden;
* verkleiningsvorm van akker met een toevoeging vooraf;
* het woord akker voorafgegaan door bv. persoonsnamen, gehuchtnamen, diernamen, huisnamen, bodemgesteldheidsaanduidingen, plantennamen, enz.

CATEGORIE 1: akker naast de Baarschot, akker naast het broek, akker in de Singel, akker aan den dries, akker aan het eeusel, akker op de eeuselvelden, akker aan het eikenbosje, akker naast de Hazeldonk, akker van Hendrik Berkers, akker van Hendrik Schenkels, akker in de Hoeve(n), akker aan den hof, akker naast het huis, akker van Jan Bruistens, akkers van Jan de Groot, akker naast de koolveldjes, akker naast Maassen, akker naast de pad, akker naast Ruth, akker achter de schuur, akker over de straat, akker van Teunis Aarts, akker aan de toren van de kerk, akker bij de Waterstraat, akker langs de weg, akker van Wilbert Hendrix, akker van Willem Verhees.

CATEGORIE 2: brede akker,(korte) brede akker, grote akker, hoge akker(s), korte akker, kromme akker, lage akker, lange akker, (achterste) lange akker, (middelste) lange akker, (voorste) akker.

CATEGORIE 3: grootste akkerke, hoog akkerke, klein akkerke, kleinste akkerke, rond akkerke.

CATEGORIE 4: Baarschotse akker(s), Beersdonkse akker, Beersdonks akkerke, Beersenakker, Belgerense akkers, Bergakker, Berkakker, Betenakker, Blikhalms akkerke, Bochtakker, Braakakker, Bremakker, Brouwhuis akkerke, Deurkensakker, Deurnese akker, Diepakker, (achterste) Diepakker, (voorste) Diepakker, Donschotsakker, Dorenakker, Drostakker, Dwarsakker, Dwijtakker, Eindakker, Elsakker, Engakker, (grote) Engakker, (kleine) Engakker, Erpendonksakker, Espenakker, Gemene akkers, Gielensakker, Goedenakker, Goorakker, Goortsakker, Graafakker (2), (lange) Graafakker, Groenakker, Haakakker, Haamakkers, (grote) Haamakker(s),

(middelste) Haamakker(s), (voorste) Haamakker(s), Haanakker, Haasakker, Hagenakker, Halfakkers, Halsakker, Hardsenakker, Hazeldonkse akkers, Hazenestakker, Heesakker, Heiakker, Heilige Geestakker, Helmondsenakker, Hertsbergse akkers, Heuvelakker, Hoefakkers, Hoekakker, Horkakker, Houtwasakker,Huiber(t)sakker, Huisakker, Hulsakker, Jacob Berkersakker, Jeukenakker, Jutakker, Juttenakker, Kantakker, (andere) Kantakker, Kerkakker, Klerkseindakker, Kluitakker, Kocxakker, Kraakakker, Krijtakker, Kruinakker, Kruinakkerske, Kruisakker, Krukakker, Kuilakker, Latakker, Looakker, Mei(s)senakker, Meluwenakker, Molenakker, (kleine) Molenakker, Molenkampakker, Moutakker, Nelenakker, Overakker, Paalakker, Padakker, Papendonkse akkers, Pa(r)sakker, Petersakker, Piexakker, Poelakker, Pootakker, Ravenakker, Rijsschootakker, Robbenakker, Rutgersakker, Ruthse akkers, Ruttenakker, Schepersakker, Schootakker(s), Schutterijakker, Schuurakker, Smeetsakker, Snij(d)ersakker, Stokakker, (brede) Stokakker, (grote) Stokakker, (lange) Stokakker, (voorste) Stokakker, Tabaksakker, Tieskensakker, Tomakker, (kleine) Tomakker, Tomakkerke, (klein) Tomakkerke, Torenakker, Vaakakker, Varenakker, (kleine) Varenakker, Venakker(s), (hoge) Venakker, (korte) Venakker, (lage) Venakker, Vennekesakker, Vlaasakker, Vorstse akkers, Vossenakker, Vrouwenakker. Weersenakker, Weijerse akkers, Wijserakker, Willekensakker, Willigenakker, Winkelakker, Wittenakker, Zandakkerke.

Alle bovenstaande categorieën geven dus díe veldnamen, waarin het element "akker" expliciet vermeld staat,

maar dat wil niet zeggen dat hiermee alle veldnamen genoteerd zijn die betrekking hebben op akkerland. Het akkerarsenaal binnen de gemeente was groter! Bovendien kan één veldnaam meerdere percelen omvatten! Om een compleet overzicht van de tot nu toe geïnventariseerde akkerpercelen te krijgen, laten we de andere perceelsnamen hier volgen, waarbij het zal opvallen dat elementen als berg, kamp, streep, veld, horst e.d. een belangrijke rol spelen.
Op zich is het voor de lezer misschien een droge opsomming van namen, maar van de andere kant zou het toe te juichen zijn, wanneer meer publikaties verschenen m.b.t. geïnventariseerd veldnamenmateriaal, al was het alleen al om in regionaal verband wat meer zicht te krijgen op de materie.
Zuidoost Brabant is in deze nog maar magertjes vertegenwoordigd!!

* Aangelag, Beethof, Berg, Beukel, Blikkerskamp, Boekweiten, Bonenberg, Bosveldje, Boterstraat, Braak, Bre(e)mbos, Bre(e)mstuk, Buitendel, Del, Delleke, (lage) Dries, Drieske, Drieskenskamp, Diept, Dijeur, Durenkoop, Eeusel, Eekhof, Eerman, Eeu(w)dries, Ekelhof, Elske, Erpendonk, Garstkamp (ke), Gartsveld, Haak, Haan, Hagelkruis, Hardianis, (voorste) Hazeldonk, Hazenkampke, Heesdaal, Heesenberg, Heihorst, Heikamp, Hei(t)veld, Henne(n)nest, Heuveleind, Hoef, Hoek, Hoeve, (oude) Hof, Hofke, Hofstad, Horst, (grote) Horst, (voorste) Horst, Horstenstreep, (achterste) Horstenstreep, (voorste) Horstenstreep, Horstje, (klein) Horstje, Houte-(re)npaard, Houtervoort, Hulsberg, Kamp, (lange) Kant, Kattevonder, Kerkstreep, Kersenberg, Kloostereind, Klootje, Kluis, Koedries, Konijnenkamp, Koolkampke, Koopman, Kraaistaart, Kuil, Latheg, Lathout, Leeuweriksberg, Lodder, Lodderstukske, Lookamp, Lopense, Marsman, Meijkensdries, Meliskamp. (kleine) Melue, (korte) Melue, (lange) Melue, Mettenberg, Molenkamp, Nieuwerf, Nieuwland, Pundershof, Rootvlaas, Smitskamp, Spreeuwenkan, (lange)

Streep, (vierkant) Stuk, Tijsert, Uilenkamp, (achterste) Veld, (groot) Veld, (hoog) Veld, (laag) Veld, (lang) Veld, (nieuw) Veld, (brede) Velden, Vlaas, Vlinkert, Vlinkertje, Vogel(en)-zang, (korte) Voren, Vruit, Waterlaat, Wiel, Willigendaal, Winkeltje, (oud) Wortelveld, IJzerman, IJzermanskamp, (grote) Zijde, (hoge) Zijde, (kleine) Zijde, (lage) Zijde, (brede) Zijlen, (drie) Zijlen, (lange) Zijlen, (lang) Zijltje, (korte) Zijltjes.

Henk Beijers,
Schijndel.

Bron: Documentatie Werkgroep Oud-Vlierden.

DE BETEKENIS VAN ENIGE DIJKEN ROND ASTEN IN VERBAND MET DE VROEGERE LANDSCHAPPELIJKE SITUATIE

Op de topografische kaart Eindhoven no. 51 Oost, verkend in 1949 en 1950, zien we bij Asten en omgeving heel wat dijknamen weergegeven. Ik wil in dit verband noemen de Astense Dijk, de Lieropse Dijk in de richting Slieven. Dichterbij Slieven genoemd Slievestraat; de Oostappense Dijk tussen Asten en Oostappen gelegen enzo verder. Merkwaardig aan deze dijken is het feit, dat ze de dalen kruisen. Dit zien we niet alleen hier bij Asten, maar dit is een algemeen verschijnsel in Noord-Brabant of zo men wil in de Kempen. De genoemde dijken hierboven zijn vrij lang en je vraagt je af waarom men toch in het verleden deze dijken heeft aangelegd.
Dijken hebben op de eerste plaats een waterkerende funktie. We hebben hier met dwarsdijken te doen, die loodrecht staan op de afstroomrichting van de beken. Juist de lengte van genoemde dijken maakt ons erop attent, dat er blijkbaar heel wat water gekeerd dan wel geleid moest worden. Onmiddellijk doet zich dan de vraag voor waar dan toch al dat water vandaan gekomen zou moeten zijn.
Nu in onze tijd zouden we anders gezegd dit soort lange dijken kunnen missen.
De enige oplossing voor al dat water lijkt me gelegen te hebben in een groot veendek in het verleden.
Noord-Brabant moet bedekt zijn geweest met vele veencomplexen. Immers gaat men veen ontwateren via de bestaande beken door deze beken aan hun uitmonding wat uit te diepen, dan komt er heel wat water vrij. Door nu genoemde dwarsdijken aan te leggen dwingt men het vrijgekomen water dat zich opstuwt tegen de dwarsdijk, om naar de opening te gaan in die dijk bij het uitgediepte gedeelte. Komt zo'n afstroming eenmaal op gang dan zal de beek zich achterwaarts eroderend een ook

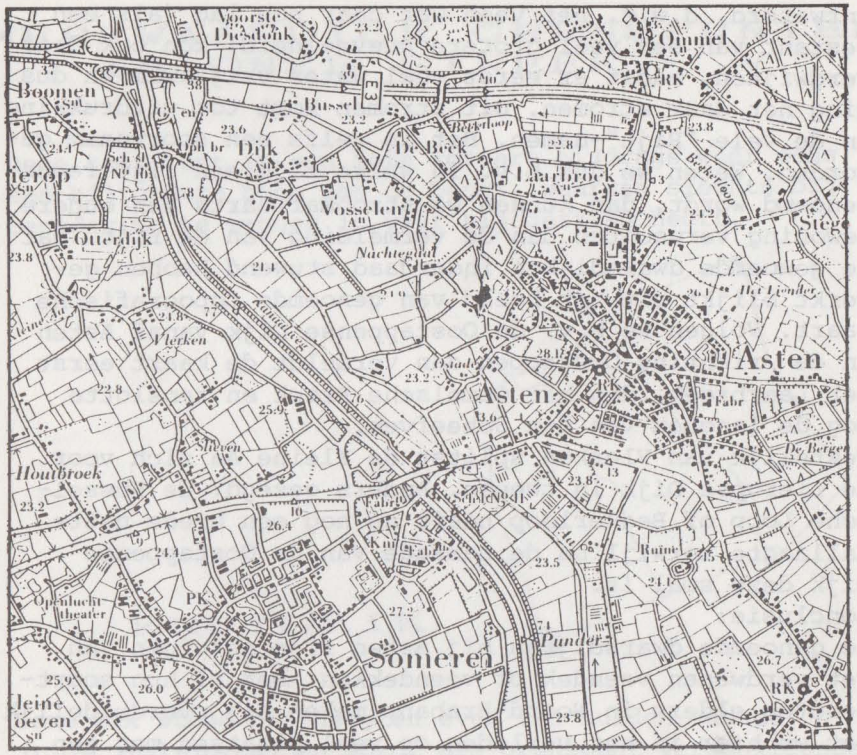

Fragment van een recentere kaart van behandeld gebied.

wat diepere bedding kunnen verkrijgen waardoor de grondwaterstand plaatselijk daalt en het veen kan ontwateren, inklinken en oxyderen.
Dit soort dwarsdijken in Noord-Brabant behoren dus zo redenerend tot een van de oudste aktiviteiten. Anders gezegd: bij een dergelijke dijk mogen we oude bewoning verwachten.
Dat er bij ontwatering van een veengebied veel water vrij komt blijkt duidelijk aan de vele "Rijt"-namen die we kennen en die voorkomen aan het begin van het gehele Noordbrabantse bekenstelsel. Rijt is immers een afleiding van stromen. Toen de mens uiteindelijk doordrong tot dit bovenloopgebied werden de rijten

ontwaterd, d.w.z. het veen wat daar nog lag (als een restant van een veel grotere hoeveelheid) kon ook daar verdwijnen, nadat er eerst veel water vrij kwam en dus ging het daar stromen. Dit stromen komt tot uitdrukking in de vele "Rijt"-namen. Het is zelfs een soortnaam geworden. Weten we dus b.v. in welke tijd een rijt reeds genoemd wordt, dan kunnen we stroomafwaarts een oudere bewoning verwachten dan de vermelding van de rijt. Dat de genoemde dwarsdijken inderdaad stuwend hebben gewerkt blijkt uit het beeld van genoemde topografische kaart. Volgen we b.v. de Oostappense Dijk vanaf Asten in de richting Oostappen dan vermeldt de kaart eerst het Laarbroek, dan het Ommelsche Broek en tenslotte nog de laagten van het Scheefven.
Westelijk van Vlerken splitst de Kleine Aa zich voor de Lieropse Dijk in tweeën. Anders gezegd: de Husselsche Loop of Beekerloop heeft nu nog een brede natte dallaagte terwijl na de passage van de Oostappense Dijk deze smal is.
Conclusie:
De genoemde dwarsdijken bij Asten zijn getuigen van het verdwenen veendek of veendekken. Met al hun soortgenoten elders in Noord-Brabant maken zij overduidelijk dat we hier in het verleden op veel plaatsen met een veenbedekking van doen hebben gehad. In West Brabant zijn deze dwarsdijken niet zo talrijk wat erop wijst dat daar de bewoning pas goed op gang is gekomen na de turfgraverij van de 12e eeuw. Geheel ontbreken doen ze daar niet. Ik denk b.v. aan de namen Langendijk en Korte Dijk bij Roosendaal en de Pennendijk bij Ulvenhout. Er zijn er ongetwijfeld wel meer. In het gebied oostelijk van de Mark worden ze echter talrijker.

H.J.M. Thiadens,
Boxtel.

MERKWAARDIGE GRENSPUNTEN IN ONZE STREEK — V

Deze keer komt in een iets kortere bijdrage weer eens een bijzondere boom aan de beurt, waarvan slechts bij benadering te zeggen is waar hij gestaan heeft.

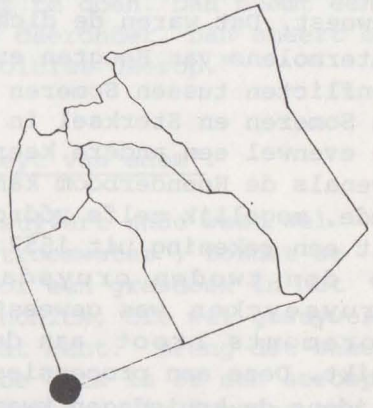

KRUISEIK

Deze eik stond bij Heugten even ten Zuiden van de oude molenstat en wordt als grenspunt verschillende keren genoemd. Dat is voor het eerst op 23 mei 1421 als de limiet van Budel wordt omschreven als lopend ...aen die oude molenstat van Hoechten (=Heugten) jegen Marhes (=Maarheeze) ende van dair aen die Cruyseyke ende van dair op dat oert van Ronsys. In 1519 wordt de boom ook als limietpunt van het goed Heugten genoemd, die liep ...tot den Cruyseycke toe, daer dry landsheeren aen plegen te paelen ende van de Cruyseycken voort... De hier bedoelde heren waren volgens S. Winkelmolen die van Cranendonk, als baron van Cranendonk en heer van Budel, de heer van Weert en Nederweert en de heer van Someren. De boom wordt in 1540 nog Cruijseycke genoemd en was zeer waarschijnlijk dezelfde eik of opvolger, die bij grensaanduidingen in 1225 die moeleneyck en in 1540 de Muelen eycke wordt genoemd. Bij de verkoop van de gemene gronden aan de inwoners van Someren in 1327 wordt

ze zelf niet genoemd, maar wordt de grens omschreven als lopend ...de Huechten usque ad iuris dictionem Domini de Horne (van Heugten tot het rechtsgebied van de heer van Horne). In de verpondingskohieren van 1792 van Someren wordt ze nog als veldnaam vermeld, als er verschillende keren sprake is van land aan de Cruijseyke.
Deze boom is zelf kennelijk nooi punt van geschillen geweest. Dat waren de dichtbij gelegen (voormalige) watermolens van Heugten evenwel des te meer, vooral bij conflicten tussen Someren en Weert in het zuiden en Someren en Sterksel in het westen. Daarop komen we evenwel een andere keer terug.
Evenals de Hoenderboom kan deze boom wel eens een heel oude, mogelijk zelfs vóórchristelijke oorsprong hebben. Uit een rekening uit 1557 blijkt namelijk dat men toen op den tweden cruysdach in processie aen de cruyseycken was geweest, waar een karre met Roremonts broot aan de naegebueren was uitgereikt. Deze aan processies gekoppelde broodbedelingen tijdens de kruisdagen kwamen in die tijd en zelfs al veel eerder ook bij hagelkruisen voor. Het zouden de vervangers kunnen zijn van de voorchristelijke offergaven op heilige plekken, die werden gekerstend door er een hagelkruis te plaatsen of de boom te voorzien van een kruis of er een Maria-legende aan te koppelen.
Overigens kwamen verschillende veldnamen met "kruis" op grenzen voor, zoals Kruisschot op de limiet Helmond-Bakel, Sassen Cruice (1388) of Cruyswielken (1634) op Aarle-Rixtel-Helmond en den Cruysbergh (1630) bij de Wadevoort op Bakel-Venraij.
Maar ook Kruisbomen en Heilige Eiken kwamen in het oude kwartier Peelland nog meer voor, zoals de H. Eik te Erp in 1494 als plek, waar op de eerste kruisdag een malder rogge aan de armen werd uitgereikt, de H. Eik als grenspunt van de Oude Vrijheid Rode (St.Oedenrode) en H. Kruisboom te Heeze, een eik die in 1652 door de vorster werd omgekapt.

Wiro van Heugten.

REMEDIEN VAN VERSCHIJDEN ACSEDENTEN - VIII

33. "Een gewisse kunst voor den brant".

"Neemt 2 hantvol coren." Kook "dat in lopende water, dat het weeck wordt om deur te doen. Dan neemt een wenich raepolie, mengt die daeronder. Dan smeert op den brant ende legt een coolblat daerop."

34. "Tegen dempicheyt of cortheyt van adem".

"Neemt alantwortelen; die suyvert ende wast wel schoon." Kook ze dan in "stroomwater", totdat ze week zijn. Wrijf ze dan door een grasdoek in het water. "Dan neemt soeveel honick, die wel gesuyvert is, als gij doorgeslagen nat hebt." Breng dat samen aan de kook, "totdat het soe dick is of een seroop waere. Besicht hier 's avonts ende 's morgens een lepelken aff. Dit is seer goet."

35. "Om alderhande bloetsweeren te heelen ende yerst om te doen uutbreken".

"Neemt een wenick hoenick." Breek daar wat roggebrood in "ende doet daerin wat boter ende alt bier." Warm dit op of laat het rijzen "in een panneken totdattet een dickachtich breycken worde." Maak hiervan tussen 2 doeken een pleister die men "op 't geswel of die herdickeyt" legt. De pleister dient men tweemaal daags te vernieuwen.

"Ende altijt om sweringe te doen rijpen".

Kook gort in "stroomwater" tot een dikke pap. Meng er wat saffraan en oude boter onder. "Tusschen een doecxken daerop geleyt."

"Dat versacht sweringe".

"Doovenetelen, cleyn gekapt, met wat boter in stroomwater tot een dick moes" gekookt "ende waerm opgeleyt."

"Of, neemt wijnruyt, een hantvol; malve mette wortelen, 2 hantvol; wat fiolenbladeren"; madeliefjesblaadjes "ende leliwortelen; een hantvol wortelen van wilde malve. 't Samen cleyn gecapt" en met broodkruimels in bier gekookt. Wat boter en reusel toevoegen en dat alles tot een dikke pap koken. "Dan tusschen 2 doecken opgeleyt."

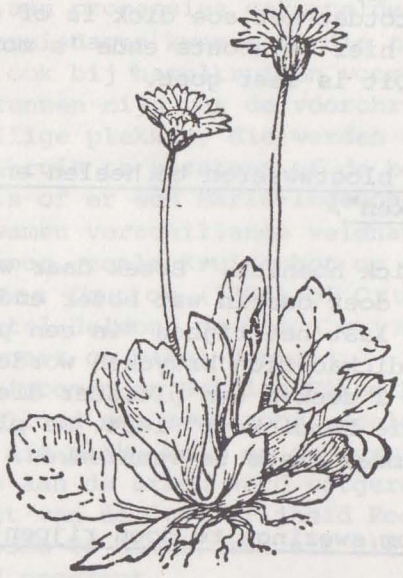

Madeliefje

NARUS VAN DER LOO HUURKOETSIER IN ASTEN

In het in 1986 uitgegeven boek "Asten, 'n eeuw historie van een peeldorp" door Jean Coenen, kan men in het hoofdstuk "Vervoer door Astenaren" lezen over de huurkoetsier Narus van der Loo (blz. 70).
Vermoedelijk zijn de gegevens die Coenen aanhaalt over Luikere Narus ontleend aan een verhaal dat gepubliceerd werd in "Het Peelbelang". Omdat ik sinds enige tijd beschik over het manuscript van bovengenoemd verhaal, leek het mij wel goed en interessant om dit in zijn geheel te publiceren.
Een bijzonderheid is, dat het verhaal waarschijnlijk geschreven werd vóór 1924 door Johan Cuppens (mijn grootvader van moederszijde). Johan Cuppens leefde van 1871-1933.
Vermoedelijk schreef Johan Cuppens zulke verhalen vóór 1920, in de tijd dat nog bijna niemand 'n krant las, dus ook in de tijd van vóór de radio en de electriciteit! Begrijpelijk dat de drama's, zoals beschreven in dit verhaal, toendertijd grote indruk maakten op de mensen. Om die reden moet men dan ook begrip hebben voor de uitvoerigheid waarmee Johan Cuppens in echte literaire zinnen een beeld geeft van de gebeurtenissen van die dagen.
De langste tijd van zijn leven was Johan Cuppens molenaar op de molen aan de huidige Emmastraat. Op deze stenen bergmolen werd graan gemalen en men sloeg daar ook olie. In 1911 begon men bij de molen met behulp van een zuiggasmotor hout te zagen. Uit deze houtzagerij is het bedrijf voortgekomen, waar tot op de dag van vandaag nog steeds hout gezaagd wordt (onlangs vierde men het 75-jarig bestaan bij de familie Cuppens!) Op die plaats stond een windmolen, die in augustus 1919 afbrandde. Het graan malen werd voortgezet en men bouwde van de bakstenen van de molen nog in datzelfde jaar een nieuwe houtzagerij.
In 1924 verhuisde Johan Cuppens met zijn familie naar het belgische Reppel, waar hij het oude am-

bacht uitoefende op een watermolen. Zijn oudste zoon zette de houtzagerij voort.
Johan Cuppens, die zich dus bezighield met graan malen en hout zagen, had ook interesse in het astens heem. Hij schreef verschillende verhalen, die weliswaar misschien wat langdradig zijn, maar 'n heel goed beeld geven van die voor ons lang vervlogen en vooral rustige tijden! Het verhaal van Luikere Narus is in dat opzicht de moeite van het lezen waard!

Joep Coppens.

LUIKERE NARUS

I

Andere, minder sombere figuren doemen op voor mijn geest. Mannen of "mennekes", die minder gerucht hebben gemaakt, maar daarom niet minder waardig om op deze manier te worden herdacht. 't Is nu geen man, die zeven talen spreekt of sprak, waarover ik 't hebben zal. Neen. 't Is een heel andere persoonlijkheid.
't Is Luikere Narus.
Waar nu Jean Stevens woont in het dorp, woonden voor een 40, 50-tal jaren drie oude luidjes n.l. Narus van der Loo met zijn beide zusters Trui en ja, hoe die andere ook weer heette, daar zou ik nog op moeten prakkézeeren. Mijntje, ja, dat was d'r naam. Mijntje scheen de oudste te zijn, krom, gebogen en doodversleten. Trui, wat vlugger te been, maar zoo graatmager, ge kondt met hare kaken broodsnijden (d'r zat geen kilo vleesch aan 't mens). Wij, jongens, kwamen er nog al eens in huis ten tijde, dat de peren begonnen rijp te worden. Er stond namelijk een kolossale perenboom in Narus z'n hof, die hem elk jaar een beduidende som opleverde. 't Waren wel niet de fijnste, maar ze waren

toch goed te eten en men kreeg er al gauw een stuk of vier, vijf voor één cent. Ik ging altijd graag bij Luikere Narus in huis, want daar was veel te zien. Verder dan in 't voorhuis ben ik nimmer doorgedrongen, maar daar was ook al heel wat te bewonderen. Daar zag men eene merkwaardige verzameling antiek porcelein en aardewerk. Geheele rekken langs den wand opgesteld waren opgevuld met schotels en borden van alle grootte. Ongelukkig waren er heel weinig exemplaren bij, die volkomen ongeschonden waren, wat hunne waarde heel wat verminderde. 'k Kan niet zeggen, dat, als ik nieuwsgierig genoeg, nauwkeurige inspectie hield, ik één antiek stuk zag, dat heelemaal gaaf genoemd mocht worden. Zelfs waren er eenige schotels tentoongesteld, waarvan de brokstukken ieder apart doorboord, met touwtjes aan elkander waren gehecht,een bewijs van de angstvallige piëteit, waarmee Narus en gezusters de oude familieschatten omringden.
Zoals 't vroeger met tallooze dorpsmenschen 't geval was, als men naar Narus van der Loo gevraagd had, zou haast niemand U dit personage hebben kunnen aanwijzen. Alleen als men Luikere Narus noemde, kon U de kleinste straatjongen terechtbrengen. Was Narus een zoon van Luikes of Lucas van der Loo? Men zou, op den naam afgaande, geneigd zijn dit aan te nemen. Dit is evenwel lang niet zeker. Mij zijn verscheidene gevallen bekend, waar de vooraan genoemde naam wees op een voorvader van een geslacht twee of drie terug. Maar, hoe het dan ook zij, Narus, waarover hier sprake is, was een gewichtige persoonlijkheid, die onschatbare diensten aan de gemeenschap bewees. Hij oefende namelijk het in die tijden hoogstaande beroep van huurkoetsier uit.
't Is minstens een halve eeuw geleden, dat zijn bedrijf in vollen bloei was. Ik kan me zoo nog even voorstellen hoe zijn equipage er uitzag. Hij bezat één paard en hoewel het dus al het hooi en de haver alleen mocht opeten, kon men niet zeggen, dat hij bepaald in goeden doen was. Het beest was zelfs mager. Maar Narus zal 't ook niet onbekend zijn geweest, dat vette paarden het loopen niet kunnen volhouden en bovendien, paarden die wat hongerig zijn, loopen altijd flinker door, als

ze naar huis keeren. Wat zijne vervoermiddelen betrof, hij bezat een rijtuig met een kap erover, niet zoo een van die oude modellen die in lederen riemen hangen, neen, een nieuwer soort van respectabele afmetingen. D'r konden als 't moest zijn 5 man plus den koetsier plaats in vinden. Deze sjees diende voor 't vervoer van reizigers, van handelsreizigers wel te verstaan; de meeste andere reizigers maakten van Narus zijn diensten geen gebruik, men ging destijds te voet, al was 't ook naar Den Bosch of naar Antwerpen. Het rijtuig was speciaal bestemd voor snelvervoer. Voor reizen, waar 't nu in 't bizonder op groote snelheid niet aankwam, b.v. om eens eene heele familie met kinderen en al op eene kalme en veilige manier te verplaatsen, om bij gelegenheid een Pastoor, Burgemeester of Dominee te vervoeren, had Narus een vierwielige wagen, die in zijn jeugd zeer zeker een heel schitterend figuur moet hebben gemaakt, doch in den tijd, dat ik hem leerde kennen, een toonbeeld van jammerlijk verval aanbood. Ik heb hem nog gezien, den vierwieler, er zelfs in gezeten op de blauwe zachte kussens, waar overal 't haar uitpuilde, maar toen had ie verschillende jaren geen dienst meer gedaan; hij stond van de vermoeienissen uit te rusten in een koetshuis of beter gezegd schop, die was aangebouwd tegen een uiterst bouwvallig huisje, dat Narus toebehoorde. Met dien wagen heeft Narus geweldige avonturen beleefd.

't Moet gebeurd zijn, dat Narus van Meijel afkwam met eenige reizigers, laat in den avond. Ellendig als de weg destijds was, ging de rit op een sukkeldrafje. Narus op den bok, zeker van zijn gespan, was zachtjes ingedommeld, doch hield in zijn sluimer werktuigelijk de leidsels vast. Plotseling schrikt hij wakker, de teugels ontglippen zijn handen en hij ploft voorover van zijn verheven zitplaats op de kiezels van den weg. Toen hij geheel verbouwereerd weer overeind was gekrabbeld, bemerkte hij tot zijne grenzelooze verbazing, dat zijn paard verdwenen was. De reizigers, evenzeer geschrokken als de koetsier, klauterden z oo vlug mogelijk uit den wagen en waren net zoo benieuwd als

Narus, wat er toch wel zou zijn voorgevallen. Wat bleek bij nader onderzoek? Het paard was door de gebrekkige constructie van het voertuig, met de twee voorste wielen weggeloopen en had de rest in de duisternis achtergelaten. Wat de reizigers er toen mee gedaan hebben, vermoedelijk zijn ze per b.lwagen naar huis gekeerd; een voetreis van een paar uren was destijds maar een peuleschilletje.

Maar nog een veel vreeselijker geval heeft Narus meegemaakt bij een andere gelegenheid. Op zekeren avond kwam hij met zijn gerei langs de Zuid Willemsvaart van de richting Weert. Dezen keer had hij een voornaam personage geladen n.l. den heer Dominee van Asten. Het was stikdonker en regenachtig, net een weer om allerlei griezeligheden tegen te komen. Om nu het geval goed te verstaan, moet men weten dat de kiezelweg, waarover

Het gebied waar zich het verhaal afspeelt.

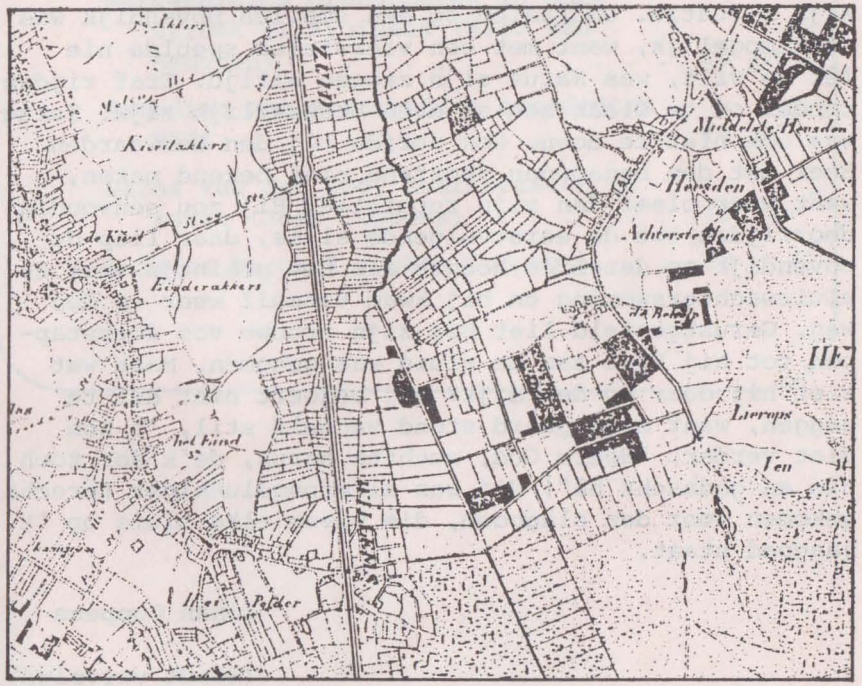

Narus kwam gereden, destijds ongeveer een Meter lager was dan den zoogenaamde bovendijk, waarover de teugelers hunne paarden drijven. In lateren tijd is het bovenvlak van den kanaaldijk bijna overal gelijk gemaakt, zoodat voetgangers en voertuigen zich op gelijke hoogte bewegen als de lijndrijvers op het jaagpad. Narus of liever zijn trouw rijdier zette dan ondanks de heerschende duisternis in moeizaam draf den weg voort tot zij aan de poort, door den volksmond heel eigenaardig "pomp" genoemd, een paard en kar ontmoetten waarvoor natuurlijk naar rechts werd uitgeweken. Nu wil het ongelukkig toeval, dat Narus, door de helsche duisternis misleid, op dat oogenblik te veel rechts aanhield en met zijn hebben en houden op den bovendijk terecht kwam. Hij werd al spoedig gewaar, dat hij op verkeerd terrein was verzeild geraakt, daar zijn paard van den lustigen draf in een tragen stap overging. Hij liet zijn paard doorstappen en terwijl hij 't zoo bedaard liet voortkuieren, overdacht hij het hachelijke van zijn situatie. Omdraaien op den smallen bovendijk was niet mogelijk, want met een vierwieler speulde nie lèk ge wilt, was Narus zijn zeggen altijd. Eraf rijden zonder om te slaan zou al even bezwaarlijk zijn. Terug was ook niet te doen. Ook durfde hij den Eerwaarden Heer met den benauwden toestand niet bekend maken, want waar bleef dan zijn reputatie? Hij zou eenvoudig doorrijden tot de eerstvolgende sluis, daar liep de bovendijk op dezelfde hoogte als het pleintje voor de sluiswachterswoning en hij kwam vanzelf weer op den weg. Gerustgesteld liet hij zijn trouwe vos doorstappen tot hij kort aan de sluis was gekomen. Maar wat ziet hij daar op den dijk? Hij behoeft niet hu! te zeggen, want zijn paard stond vanzelf stil, 't kon niet verder. "Heere God, zuchtte Narus, de'k dor toch nie an gedaacht hè"! Hij was allerongelukkigst terecht gekomen voor den slagboom, die boven elke sluis op 't jaagpad staat.

Johan Cuppens

(wordt vervolgd)

88-15

INHOUDSOPGAVE

Vreemd geld in omloop te Asten (R.J. Jansen) 1

Volksmuziek in onze streek XV: Den Vaderlandschen Drank (Jan van Ooij) 3

Akkertoponiemen in Vlierden (Henk Beijers). 7

De betekenis van enige dijken rond Asten in verband met de vroegere landschappelijke situatie (H.J.M. Thiadens) 12

Merkwaardige grenspunten in onze streek V: Kruiseik (Wiro van Heugten) 15

Remedien van verschijden acsedenten VIII 17

Narus van der Loo, huurkoetsier in Asten (Joep Coppens) 19

Luikere Narus I (Johan Cuppens) . . 20